

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Колодійчук Юлія Вікторівна

УДК 378+364-43+364.38-056.24(043.3)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Рівне – 2017

Дисертацією є рукопис
Роботу виконано в Одеському національному політехнічному
університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
КОРНЕЩУК Вікторія Вікторівна,
Одеський національний політехнічний
університет, завідувач кафедри соціальної
роботи та кадрового менеджменту

Опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Грищенко Світлана Владиславівна,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка,
професор кафедри соціальної роботи

кандидат педагогічних наук, доцент
Чубук Руслан Валентинович
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки

Захист відбудеться «9» лютого 2017 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.08 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, навчальний корпус № 1, кімната 103 (зала засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, навчальний корпус № 2, кімната 236.

Автореферат розіслано «10» січня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Кочубей

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Діти з обмеженими можливостями здоров'я, яких на теперішній час в Україні налічується понад 150 тис., є найбільш незахищеними та вразливими членами суспільства, що потребують особливих умов навчання і виховання, мають недостатнє матеріальне забезпечення з боку держави, позбавлені сприятливого соціального середовища для задоволення своїх потреб, соціокультурно не мобільні, страждають від недосконалої системи соціальної підтримки. Соціальна робота з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я спрямована на забезпечення їх активного спілкування з однолітками, членами родини; доступності ресурсів навколишнього світу; підтримки з боку державних та громадських інституцій і передбачає їхню соціальну реабілітацію, корекцію, соціально-педагогічну підтримку, соціальну інтеграцію, адаптацію, дотримання їхніх конституційних прав тощо.

Вітчизняними науковцями проведено чимало досліджень з різноманітних проблем соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (С. В. Грищенко, А. Й. Капська, В. Т. Мошняга, Є. І. Холостова, О. Р. Ярська-Смірнова та ін.). Зокрема проаналізовано соціально-педагогічну підтримку та соціальну реабілітацію таких дітей (І. Д. Зверева, І. Б. Іванова, В. І. Ляшенко, О. Л. Молчан, В. В. Тесленко та ін.); можливості їхньої фізичної реабілітації (С. М. Афанасьєв, С. П. Демчук, О. А. Юрченко, Л. В. Шапкова та ін.) і соціальної інтеграції (А. В. Батова, Д. В. Зайцев, Н. О. Мирошніченко, І. А. Солодовнікова та ін.); організацію соціально-педагогічної роботи з батьками (Н. В. Грабовенко, І. В. Макаренко, Т. Г. Соловйова, Я. І. Юрків та ін.); проблеми правового становища (М. Г. Єрмілова, І. О. Сагайдак, В. С. Тарасенко, І. В. Ушанков та ін.) тощо. Розмаїття проблем соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я зумовлює їх вивчення та вирішення не тільки в соціологічному, психологічному, юридичному, медичному, але й в педагогічному аспектах, оскільки від якості підготовки соціальних працівників до роботи з такими дітьми залежить успішність вирішення окреслених проблем.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я зумовлена сучасним станом розвитку українського суспільства, для якого характерні, з одного боку, розвиток соціальної роботи як особливого соціального інституту, а з іншого – зростання кількості дітей із обмеженими можливостями здоров'я. Саме професійна підготовка у ВНЗ призначена забезпечити той рівень підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, який не тільки дозволить їм успішно застосовувати набуті знання та вміння в практичній діяльності, але й аналізувати, прогнозувати наявні у зовнішньому середовищі тенденції, порівнювати їх із сильними та слабкими сторонами функціонування соціальних установ щодо роботи з такими дітьми. Тому підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я вважаємо одним із пріоритетних напрямів їхньої професійної підготовки у ВНЗ.

Сучасні наукові дослідження зорієнтовано на: визначення теоретико-методичних засад професійної підготовки (О. Г. Карпенко, І. М. Мельничук,

О. Г. Платонова, В. А. Поліщук, Р. В. Чубук та ін.) і професійного самовдосконалення (Н. Є. Троценко та ін.) фахівців із соціальної роботи; підготовку їх до менеджменту (Є. Г. Седов та ін.) та реалізації ідей гендерної рівності (С. М. Гришак та ін.) в соціальній роботі, застосування технологій медико-соціальної роботи (Д. В. Данко та ін.); формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності (І. І. Боднарук, В. В. Савіцька, С. Ю. Сургова та ін.), їхньої професійної мобільності (Т. Є. Гордєєва та ін.), комунікативної компетентності (Д. М. Годлевська та ін.), інформаційної культури (О. С. Повідайчик та ін.) і культури професійного спілкування (О. В. Урсол та ін.); виховання в них гуманності (Н. В. Клименюк та ін.), відповідальності (О. П. Патинок та ін.). Проаналізовано підготовку соціальних працівників за кордоном (Н. В. Видишко, Л. В. Віннікова, Н. П. Гайдук, О. В. Загайко, А. Є. Кулікова, Г. В. Лещук, Н. О. Микитенко, О. В. Ольхович, О. П. Пічкач, Г. І. Слосанська, Н. М. Собчак та ін.).

Незважаючи на постійне зростання кількості дітей із обмеженими можливостями здоров'я, посилення ролі соціальних служб щодо роботи з ними та їхніми сім'ями, необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх соціальних працівників до такої роботи, означена проблема досі залишається поза увагою українських науковців, про що свідчать суперечності між:

- потребами суспільства у кваліфікованих фахівцях, здатних ефективно працювати з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, та недосконалим, безсистемним та фрагментарним характером професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до такої роботи;

- високими професійними вимогами до особистості соціального працівника, який здійснює роботу з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних засад його професійної підготовки до роботи з дітьми зазначеної категорії, і, як наслідок, обмеженістю потрібних для цього спеціальних знань, умінь і практичних навичок;

- значним потенціалом вітчизняної вищої освіти та недостатнім його використанням у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Соціальна значущість і актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, необхідність вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, а також виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводили відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту Одеського національного політехнічного університету «Формування особистості майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки» (№ 0113U001461).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 8 від 23 червня 2015 р.)

та погоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27 жовтня 2015 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та апробації експериментальної методики, педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Мета дослідження зумовила вирішення таких **завдань**:

1. Теоретично обґрунтувати сутність і структуру феномена «підготовленість майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»; уточнити сутність понять «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я», «експериментальна методика формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я».

2. Визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

3. Розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати експериментальну методику і структурно-функціональну модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

4. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у ВНЗ.

Предмет дослідження – підготовленість майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження: *теоретичного рівня пізнання* (аналіз і систематизація філософської, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування проблеми формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я); *емпіричного* (анкетування для виявлення стану підготовленості працюючих і майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я у ВНЗ; експертне оцінювання для виявлення ступеня ефективності педагогічних умов формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я); *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний етапи) з метою реалізації експериментальної методики і апробації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; *методи математичної статистики* (статистична обробка результатів

експериментальної роботи та їх інтерпретація) з метою перевірки достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

розкрито сутність феномена «підготовленість майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»;

виявлено структуру підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, до якої віднесено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та вольовий компоненти;

визначено критерії (змістовий, процесуальний, орієнтаційний, регулятивний) і показники підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) її сформованості;

визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (забезпечення трансформації навчальних мотивів у професійні; інтеграція і збагачення змісту професійно-зорієнтованих дисциплін в аспекті підготовки до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; забезпечення практико-зорієнтованої спрямованості професійної підготовки студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; актуалізація особистісно-професійного досвіду роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я);

уточнено сутність понять «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я», «експериментальна методика формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»;

набула подальшого розвитку професійна підготовка майбутніх соціальних працівників.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено і апробовано експериментальну методика і структурно-функціональну модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; методика діагностування рівнів підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, представлена в опублікованому науково-методичному посібнику «Методика діагностування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»; професійно-зорієнтовані завдання і структуровані вправи з формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, презентовані в опублікованому «Практикумі з контекстного навчання майбутніх соціальних працівників роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я».

Зміст і результати наукового дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів у ВНЗ, а також у процесі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників соціальних служб.

Результати дослідження *впроваджено* у навчальний процес Одеського національного політехнічного університету (довідка № 1248/138-07 від 24 травня 2016 р.), Тернопільського національного економічного університету (довідка № 116-04/3110 від 14 травня 2016 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17/15-1489 від 23 травня 2016 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 162/03 від 6 червня 2016 р.), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 951/25 від 19 травня 2016 р.), Приватного класичного університету (довідка № 952 від 3 червня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача в спільних публікаціях: [9] – проведено експертне оцінювання педагогічних умов формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; [22] – розроблено методiku діагностування рівнів підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювали і отримали позитивні відгуки на науково-практичних конференціях:

міжнародних: «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2014, 2015 рр.), «Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози» (Чернівці, 2015 р.), «Pedagogy and Psychology in the Age of Globalization – 2015» (Будапешт, 2015, 2016 рр.), «Сучасні наукові дослідження: теоретична цінність та практичні результати» (Братислава, 2016 р.), «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Ченстахова–Ужгород–Дрогобич, 2016 р.), «Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи» (Черкаси, 2016 р.), «Соціальна робота та соціальне забезпечення в структурі соціальної політики України» (Чернівці, 2016 р.);

всеукраїнських: «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпропетровськ, 2015 р.), «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі» (Суми, 2015 р.), «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 2016 р.), «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології та соціальної роботи», (Маріуполь, 2016 р.).

Публікації. Результати дослідження відображено у 23 друкованих працях, з яких 21 одноосібна: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті в закордонних виданнях, 12 – у матеріалах наукових конференцій, праць апробаційного характеру, 1 навчальний посібник, 1 практикум.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (226 найменувань, з них 14 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 188 сторінках. Робота містить 19 таблиць на 22 сторінках, 3 рисунки на 3 сторінках і 18 додатків, що займають 47 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення результатів наукового пошуку; висвітлено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження; подано відомості про публікації.

У першому розділі – *«Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»* – здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних науково-педагогічних досліджень із задекларованої проблеми; схарактеризовано специфіку соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, феномени «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»; визначено сутність і структуру підготовленості майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; проаналізовано стан професійної підготовки студентів до такої роботи.

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив визначити сутність ключових понять. Так, *дітьми з обмеженими можливостями здоров'я* вважаємо осіб, які не досягли 18-річного віку, мають певні фізіологічні або (і) психоемоційні розлади органів і систем організму та відповідно до чинного законодавства набувають статусу дитини-інваліда і мають право на отримання соціальної допомоги з боку держави.

Як складний вид професійної соціальної роботи, *робота з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я* зумовлює необхідність спеціальної підготовки майбутніх соціальних працівників щодо неї у процесі навчання у ВНЗ та формування в них відповідної підготовленості до такої роботи.

В аспекті започаткованого дослідження *професійну підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я* розглядаємо як інтегративний процес формування в студентів спеціальних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що обумовлюють здійснення ефективної соціальної роботи з означеною категорією дітей.

Підготовленість майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я розглядаємо як результат його спеціальної цілеспрямованої професійної підготовки, що передбачає обізнаність із психологічними та фізичними особливостями розвитку таких дітей, уміння виявляти та вирішувати їх проблеми, забезпечувати повноцінний розвиток і соціалізацію, зберігаючи емоційно-позитивне тло діяльності.

Структуру досліджуваної підготовленості утворили: когнітивний компонент, зумовлений спеціальним знаннями щодо сутності соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, а також стійкого інтересу до отримання та набуття потрібних знань у подальшій професійній діяльності; діяльнісний компонент, виражений уміннями планувати, успішно виконувати та оцінювати результативність роботи з дітьми з обмеженими можливостями

здоров'я; ціннісно-мотиваційний компонент, що відображає моральні норми та цінності майбутнього соціального працівника, спрямовані на досягнення певних результатів і стимулювання його діяльності; вольовий компонент, який передбачає стійку емоційну рівноваженість, високу вольову саморегуляцію, здатність до перенесення психологічних і моральних навантажень під час роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Проведений аналіз стану професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я засвідчив необхідність цілеспрямованої підготовки студентів до такої роботи, пошуку та обґрунтування необхідних дидактичних засобів формування відповідної підготовленості.

У другому розділі – *«Формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»* – обґрунтовано педагогічні умови формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; розкрито зміст експериментальної методики формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; обґрунтовано й апробовано структурно-функціональну модель формування досліджуваного феномена.

Шляхом експертного оцінювання було з'ясовано, що найбільш ефективними педагогічними умовами формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я у процесі їхньої професійної підготовки є: трансформація навчальних мотивів у професійні, що означає поетапний перехід від усвідомленої майбутніми соціальними працівниками необхідності засвоїти знання з теорії і технологій роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я до прагнення застосовувати здобуті знання, здобувати та вдосконалювати практичні вміння та навички роботи з такими дітьми; інтеграція і збагачення змісту професійно-зорієнтованих дисциплін в аспекті підготовки до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, яку розуміємо як об'єднання міждисциплінарних знань, умінь та навичок в єдину систему, а також розширення чинних дисциплін необхідним навчальним матеріалом щодо роботи з такими дітьми; забезпечення практико-зорієнтованої спрямованості професійної підготовки студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, що передбачає переорієнтацію навчання від теоретичних знань до формування практичних вмінь та навичок взаємодії з такими дітьми з метою збагачення професійного досвіду та усвідомлення специфіки соціальної роботи з ними; актуалізація особистісно-професійного досвіду роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, що є цілеспрямованим процесом переходу особистісного досвіду майбутнього соціального працівника в професійний, який характеризується здатністю відтворювати засвоєні знання, вміння та навички щодо роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я в практичній професійній діяльності, прагненням самовдосконалюватися в межах такої роботи.

Цілеспрямоване формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я

здійснювалося шляхом впровадження в процес їхньої професійної підготовки спеціально розробленої експериментальної методики, що являла собою збалансовану сукупність методів, засобів і форм навчання, які забезпечували формування в студентів спеціальних знань, умінь, навичок, розвиток їхньої ціннісно-мотиваційної та вольової сфери, необхідних для успішної роботи з такими дітьми. Методами навчання, що забезпечували формування досліджуваного феномена, було обрано контекстне, ігрове навчання та супервізію; засобами навчання – професійно-зорієнтовані завдання, структуровані вправи та відеофрагменти; формами навчання – лекційні та практичні заняття, виробничу та переддипломну практику, волонтерську діяльність тощо.

Зміст експериментально-дослідної роботи представлений у вигляді *структурно-функціональної моделі формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я* (див. рис. 1).

У **третьому розділі** – *«Результати експериментального дослідження процесу формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»* – схарактеризовано критерії, показники та рівні підготовленості студентів до такої роботи; презентовано методику діагностування досліджуваної підготовленості; проаналізовано результати констатувального і прикінцевого зрізів щодо сформованості досліджуваної підготовленості в майбутніх соціальних працівників.

Критеріями сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я було обрано: змістовий, процесуальний, орієнтаційний та регулятивний. Так, *змістовий критерій* відповідав когнітивному компоненту в структурі підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та дозволяв виявити наявність у студентів теоретичного фундаменту, глибоких професійних знань, необхідних для виконання соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Показниками змістового критерію виступили: технологічна, психологічна, соціологічна, юридична і медична обізнаність майбутнього соціального працівника. *Процесуальний критерій* відповідав діяльнісному компоненту та відображав сформованість у студентів умінь і навичок, а також системи засобів та прийомів досягнення професійної мети, швидкої орієнтації у нових ситуаціях діяльності, її планування та оцінювання результативності. Показниками процесуального критерію виступили: діагностичні, перцептивні, організаторські, комунікативні вміння. *Орієнтаційний критерій* відповідав ціннісно-мотиваційному компоненту досліджуваної підготовленості і передбачав усвідомленість вибору майбутніми соціальними працівниками цінностей, соціальних настанов, здатних впливати на регуляцію соціальної поведінки, формування стратегічно-життєвих цілей та загальних світоглядних орієнтирів. Показниками орієнтаційного критерію виступили:

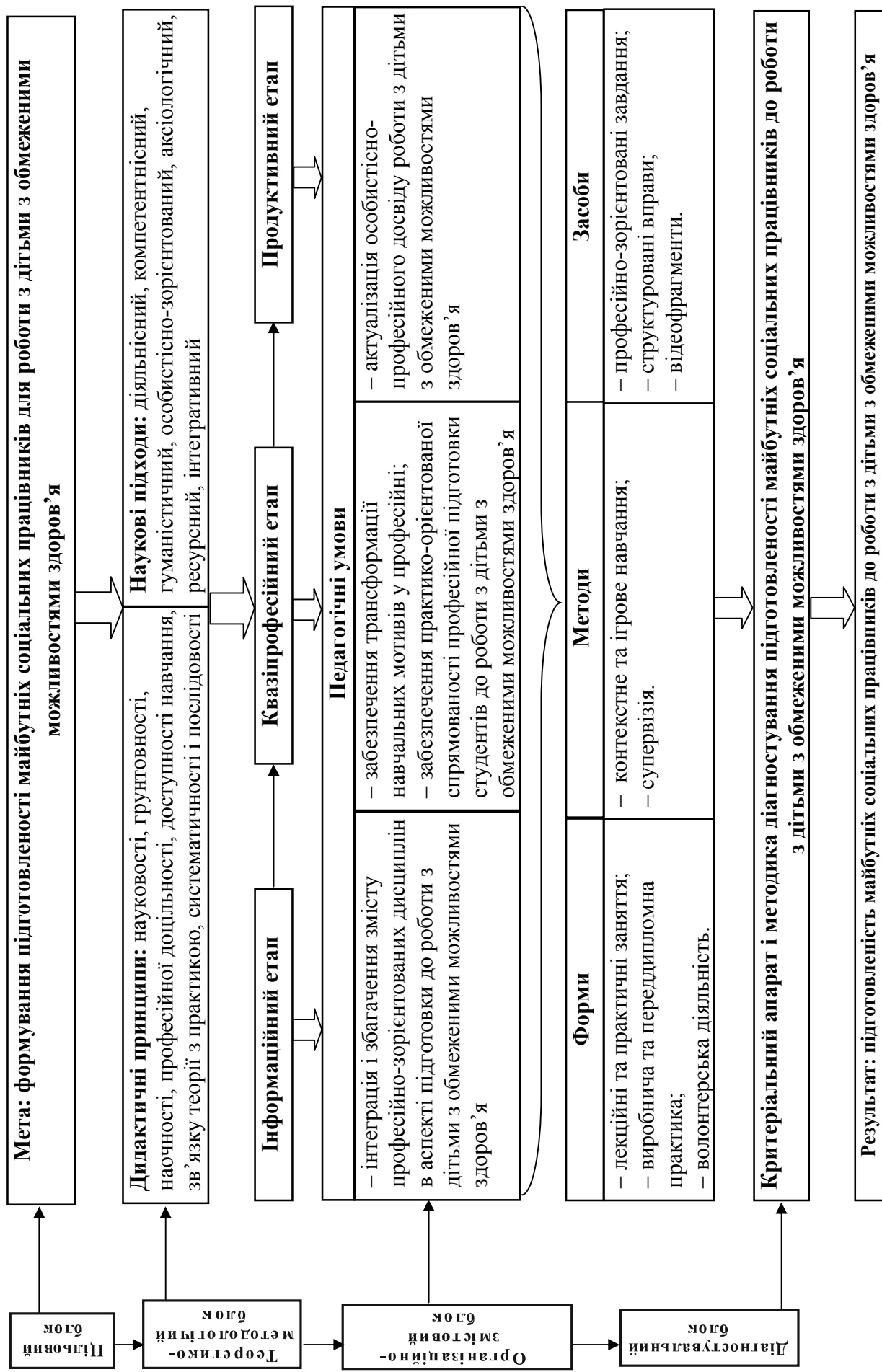

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я

соціальні цінності, мотиваційна тенденція, доброзичливість. *Регулятивний критерій* підготовленості студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я відповідав вольовому компоненту її структури і був зумовлений здатністю майбутнього соціального працівника до пізнання власних психічних процесів (рефлексії), усвідомлення своїх прагнень, емоцій та регуляції власної поведінки. Показниками регулятивного критерію виступили: вольова саморегуляція, стресостійкість та емпатія.

На підставі визначених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я: високий, середній і низький.

Так, до *високого рівня* підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я віднесено майбутніх соціальних працівників, які повністю усвідомлюють специфіку і складність процесу взаємодії з такими дітьми. Володіють точними, глибокими та повними психологічними, соціальними, юридичними і медичними знаннями, необхідними для успішного процесу взаємодії з такими дітьми. Вони добре обізнані з психофізіологічними особливостями розвитку та функціонування дітей з обмеженими можливостями здоров'я, завжди враховують їх особистісні, вікові, патологічні відмінності. Володіють основними технологіями, формами, засобами та методами роботи, необхідними для здійснення соціальної реабілітації, корекції та соціально-педагогічної підтримки таких дітей. Вміння і навички, необхідні для роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, вони застосовують правильно, якісно та ефективно. Студенти з цим рівнем досліджуваної підготовленості здатні об'єктивно прогнозувати процес роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, здійснювати порівняльний аналіз отриманих результатів для подальшого планування такої роботи, узагальнювати та систематизувати отриману інформацію. Вони усвідомлюють своє покликання, дотримуються постійної і стійкої мотиваційної тенденції в обраній професійній діяльності та професійному самовдосконаленні. Проявляють індивідуально-творчий і новаторський характер в процесі взаємодії з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Активно співпрацюють з іншими фахівцями (соціальними педагогами, фізіологами, реабілітологами, логопедами), завжди роблять правильні висновки з їх рекомендацій та адекватно використовують їх в роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Такі студенти дотримуються етичних і культурних вимог, проявляють делікатність, тактовність, толерантність, емпатію, доброзичливість. Здатні створювати позитивно-емоційне тло роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Застосовують вербальні і невербальні способи спілкування в процесі міжособистісної комунікації з такими дітьми. Здатні до вольової саморегуляції, усвідомлено управляють власним психофізичним станом, контролюють емоції, вчинки. Не проявляють будь-яких дискримінацій, негативних емоцій чи роздратованості до дітей з обмеженими можливостями здоров'я. З терпимістю ставляться до їх розумових і фізичних вад. Активно виконують заплановане, вміють розподіляти зусилля, працездатні, цілеспрямовані, дотримуються життєво-стратегічних цілей, соціальних цінностей і соціальних норм.

Середній рівень підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я притаманний майбутнім соціальним працівникам, які зазвичай усвідомлюють специфіку і складність процесу взаємодії з такими дітьми. Володіють певними психологічними, соціальними, юридичними і медичними знаннями, проте ці знання недостатньо повні та глибокі. Такі студенти недостатньо обізнані з психофізіологічними особливостями розвитку і функціонування дітей з обмеженими можливостями здоров'я і, як наслідок, не завжди враховують їх особистісні, вікові, патологічні відмінності. Знання основних технологій, форм, засобів та методів, необхідних для здійснення соціальної реабілітації, корекції та соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями здоров'я, використовують повільно і недостатньо ефективно. Володіють вміннями й елементарними навичками роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, але не завжди здатні ефективно їх застосувати на практиці. Студенти цього рівня досліджуваної підготовленості в змозі об'єктивно спрогнозувати процес роботи, здійснити порівняльний аналіз, але мають утруднення в узагальненні і систематизації отриманої інформації в роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Вони усвідомлюють своє покликання, проте мотиваційна тенденція в обраній професійній діяльності та особистісному самовдосконаленні не стійка. Індивідуально-творчий та новаторський характер в процесі взаємодії з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я проявляють залежно від навчально-професійної ситуації. Співпрацюють з іншими фахівцями, але не завжди роблять правильні висновки з їх рекомендацій та адекватно використовують їх в роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Такі студенти зазвичай відповідають етичним і культурним вимогам, намагаються проявляти делікатність, тактовність, толерантність, емпатію, доброзичливість. Намагаються створювати позитивно-емоційне тло роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Обізнані з вербальними і невербальними способами спілкування з такими дітьми, проте не володіють навичками їх застосування в процесі міжособистісної комунікації. Переважно здатні до вольової саморегуляції і усвідомлено управляють власним психофізичним станом, здатні контролювати емоції, вчинки. Зазвичай вони не проявляють будь-яких дискримінацій, негативних емоцій чи роздратованості до дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Намагаються з терпимістю ставитися до їхніх розумових і фізичних вад. Виконують заплановане, працездатні, цілеспрямовані, але не завжди планомірно реалізують свої наміри і розподіляють зусилля, намагаються дотримуватися життєво-стратегічних цілей, соціальних цінностей і соціальних норм.

Низький рівень підготовленості засвідчують майбутні соціальні працівники, які не усвідомлюють специфіку і складність процесу взаємодії з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Такі студенти володіють здебільшого поверховими психологічними, соціальними, юридичними і медичними знаннями. Вони майже не обізнані з психофізіологічними особливостями розвитку та функціонування дітей з обмеженими можливостями здоров'я, не враховують їх особистісні, вікові, патологічні відмінності. Не усвідомлюють значущості знань

щодо сутності основних технологій, форм, засобів і методів, необхідних для здійснення соціальної реабілітації, корекції та соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями здоров'я. В них наявні елементарні вміння, проте вибір шляхів щодо роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я здійснюється інтуїтивно. Практичні навички такої роботи майже відсутні. Студенти з цим рівнем досліджуваної підготовленості не в змозі об'єктивно спрогнозувати процес і здійснити порівняльний аналіз, мають утруднення в узагальненні та систематизації отриманої інформації в роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Вони не усвідомлюють свого покликання, мотиваційна тенденція в обраній професійній діяльності та особистісному самовдосконаленні відсутня. Не здатні проявляти індивідуально-творчий та новаторський характер в процесі взаємодії з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. В них майже відсутній досвід співпраці з іншими фахівцями, тому вони не в змозі робити правильні висновки і адекватно використовувати їх рекомендації в роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Такі студенти не завжди відповідають етичним і культурним вимогам, можуть проявляти грубість, байдужість, критичність, агресію. Вони не відчують необхідності в створенні позитивно-емоційного тла роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Не обізнані із вербальними та невербальними способами спілкування з такими дітьми. Емоційно неусталені, імпульсивні, їхній настрій часто змінюється, що може призвести до непослідовної поведінки. В таких студентів знижена працездатність, вони не завжди виконують заплановане, їм важко дотримуватися життєво-стратегічних цілей, соціальних цінностей та соціальних норм.

Для визначення рівнів (високого, середнього та низького) сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я було розроблено відповідну методику діагностування. Застосування математичного апарату дозволило виявити загальний рівень сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я за відомими рівнями сформованості окремих показників.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах на констатувальному та контрольному етапах експерименту представлено в таблиці 1.

Як засвідчують дані таблиці 1, на констатувальному етапі експерименту в ЕГ і КГ не було виявлено майбутніх соціальних працівників з високим рівнем досліджуваної підготовленості. На цьому етапі експерименту зафіксовано відповідно по 40,84% і 37,76% студентів з середнім і 59,16% і 62,24% – з низьким рівнем підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Статистичний аналіз результатів діагностування засвідчив відсутність на констатувальному етапі експерименту статистично значущої різниці в КГ та ЕГ щодо сформованості в майбутніх соціальних працівників зазначеної підготовленості.

Розподіл студентів (у %) за рівнями сформованості підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Рівні	ЕГ		КГ	
	констатувальний зріз	контрольний зріз	констатувальний зріз	контрольний зріз
Високий	0,00	34,03	0,00	1,53
Середній	40,84	63,88	37,76	45,92
Низький	59,16	2,09	62,24	52,55

На прикінцевому етапі експерименту було зафіксовано 34,03% майбутніх соціальних працівників ЕГ та 1,53% студентів КГ з високим рівнем підготовленості. На цьому етапі в ЕГ та КГ було виявлено відповідно по 63,88% і 45,92% студентів з середнім та 2,09% і 52,55% – з низьким рівнем. Статистична обробка отриманих кількісних результатів оцінювання рівнів сформованості підготовленості студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я засвідчила статистичну значущість позитивних зрушень щодо її формування в студентів ЕГ.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження було спрямовано на вивчення теоретичних засад формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Схарактеризовано категорію клієнтів соціальної роботи «діти з обмеженими можливостями здоров'я»; визначено сутність і структуру підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; обґрунтовано педагогічні умови формування досліджуваної підготовленості; розроблено й апробовано експериментальну методику і структурно-функціональну модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; визначено критеріальний апарат і методику діагностування означеної підготовленості.

1. Підготовленість майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я розглядаємо як результат його спеціальної цілеспрямованої професійної підготовки, що передбачає обізнаність із психологічними та фізичними особливостями розвитку таких дітей, уміння виявляти та вирішувати їх проблеми, забезпечувати повноцінний розвиток і соціалізацію, зберігаючи емоційно-позитивне тло діяльності. У структурі підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я виокремлено: когнітивний (зумовлений спеціальним знаннями щодо сутності соціальної роботи з дітьми з обмеженими

можливостями здоров'я, а також стійкого інтересу до отримання та набуття потрібних знань у подальшій професійній діяльності); діяльнісний (виражає уміння планувати, успішно виконувати та оцінювати результативність роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я); ціннісно-мотиваційний (відображає моральні норми та цінності майбутнього соціального працівника, спрямовані на досягнення певних результатів і стимулювання його діяльності); вольовий (передбачає стійку емоційну врівноваженість, високу волюву саморегуляцію, здатність до перенесення психологічних і моральних навантажень під час роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я) компоненти.

Професійну підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я визначаємо як інтегративний процес формування в студентів спеціальних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що обумовлюють здійснення ефективної соціальної роботи з означеною категорією дітей.

Експериментальну методику формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я розглядаємо як збалансовану сукупність методів, засобів і форм навчання, які забезпечують формування в студентів спеціальних знань, умінь, навичок, розвиток їхньої ціннісно-мотиваційної та вольової сфери, необхідних для успішної роботи з такими дітьми.

2. Педагогічними умовами формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я виступили: трансформація навчальних мотивів у професійні; інтеграція і збагачення змісту професійно-зорієнтованих дисциплін в аспекті підготовки до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; забезпечення практико-зорієнтованої спрямованості професійної підготовки студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; актуалізація особистісно-професійного досвіду роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

3. Структурно-функціональна модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я складалася з таких взаємопов'язаних і взаємозумовлених блоків: цільового, теоретико-методологічного, організаційно-змістового та діагностувального. Так, цільовий блок визначав мету педагогічного експерименту – формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; теоретико-методологічний – дидактичні принципи (науковості, ґрунтовності, професійної доцільності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії з практикою, наочності) і наукові підходи (діяльнісний, компетентнісний, гуманістичний, ресурсний, особистісно-зорієнтований, аксіологічний, інтегративний) щодо її формування; організаційно-змістовий – етапи (інформаційний, квазіпрофесійний, продуктивний), педагогічні умови, форми (лекційні та практичні заняття, виробнича і переддипломна практики, волонтерська діяльність), методи (контекстне, ігрове навчання і супервізія) та засоби (професійно-зорієнтовані завдання, структуровані вправи і відеофрагменти) формування досліджуваної підготовленості; діагностувальний –

критеріальний апарат і методику діагностування досліджуваного феномена, а також результат упровадження експериментальної методики – підготовленість майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

4. Критеріями сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я було обрано: змістовий (показники: технологічна, психологічна, соціологічна, юридична, медична обізнаність), процесуальний (показники: діагностичні, перцептивні, комунікативні, організаторські вміння), орієнтаційний (показники: соціальні цінності, мотиваційні тенденції, доброзичливість) і регулятивний (показники: вольова саморегуляція, стресостійкість, емпатія). На підставі визначених критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (високий, середній, низький), розроблено методику їх діагностування.

Діагностування студентів, проведене на констатувальному і контрольному етапах експерименту, засвідчило, що кількість майбутніх соціальних працівників з високим рівнем досліджуваної підготовленості в експериментальній групі зросла від 0,00% до 34,03%, тоді як у контрольній – від 0,00% до 1,53%. Кількість майбутніх соціальних працівників експериментальної групи, які виявили середній рівень підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, збільшилася від 40,84% до 63,88%; контрольної – від 37,76% до 45,92%. Кількість майбутніх соціальних працівників з низьким рівнем означеної підготовленості в експериментальній групі зменшилася з 59,16% до 2,09%, а в контрольній – з 62,24% до 52,55%. Статистична обробка отриманих кількісних результатів оцінювання рівнів сформованості підготовленості студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я засвідчила статистичну значущість позитивних зрушень щодо її формування в майбутніх соціальних працівників.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в організації цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з іншими категоріями клієнтів соціальної роботи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Патик Ю. В. Сутність і структура підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2015. – № 3(50). – С. 225–228.

2. Патик Ю. В. Знання та вміння майбутніх соціальних працівників щодо роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я: стан сформованості / Ю. В. Патик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – № 137. – С. 137–140.

3. Патик Ю. В. Мотиваційні тенденції майбутніх соціальних працівників / Ю. В. Патик // Науково-практичний журнал «Наука і освіта»

Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – 2016. – № 1(142). – С. 47–50.

4. Патик Ю. В. Результати педагогічного дослідження з формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Журнал «Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського». – 2016. – № 2 (109). – С. 55–58.

5. Патик Ю. В. Результати пілотного дослідження підготовленості працівників соціальних служб до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Збірник наукових праць «Педагогічний альманах» КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». – 2016. – № 15(29). – С. 247–251.

6. Патик Ю. В. Соціальні цінності майбутніх соціальних працівників / Ю. В. Патик // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2016. – № 1 (52). – С. 199–202.

7. Патик Ю. В. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – Вип. 47 (100). – С. 307–315.

8. Патик Ю. В. Критеріальний апарат щодо діагностування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (32), Issue: 63, 2015. – P. 34–36.

9. Патик Ю. В. Експертне оцінювання педагогічних умов формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик, В. В. Корнєшук // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, IV (41), Issue: 86, 2016. – P. 23–25.

10. Патик Ю. В. Діти з обмеженими можливостями здоров'я як об'єкт соціальної роботи / Ю. В. Патик // Матеріали четвертої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 17 листопада 2014 р.). – Одеса: Вид. Букаєв В. В., 2014. – С. 60–62.

11. Патик Ю. В. Соціально-педагогічна підтримка сімей, що виховують дітей з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Матеріали п'ятої міжнародної наук.-практ. конференції [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 25 травня 2015 р.). – Одеса: Вид. Букаєв В. В., 2014. – С. 66–68.

12. Патик Ю. В. Знання та вміння соціальних працівників в структурі підготовленості до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. [«Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози»], (Чернівці, 2-4 листопада 2015 р.). – Чернівці: Вид. Друк ФОП Горюк, 2015. – С. 213–214.

13. Патик Ю. В. Соціальна робота як сучасна професійна діяльність / Ю. В. Патик // Матеріали всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю [«Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі»], (Суми, 11-12 листопада 2015 р.). – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 88–89.

14. Патик Ю. В. Перцептивна оцінка типу стресостійкості майбутніх соціальних працівників: результати діагностування / Ю. В. Патик // Матеріали шостої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 17 листопада 2015 р.). – Одеса: Вид. Букаєв В. В., 2015. – С. 50–52.

15. Патик Ю. В. Емпатія як професійно важлива якість соціального працівника / Ю. В. Патик // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції [«Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації»], (Дніпропетровськ, 4-5 грудня 2015р.). – Ч. II. – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016. – С. 195–197.

16. Патик Ю. В. Контекстне навчання як засіб трансформації навчальних мотивів майбутніх соціальних працівників у професійні / Ю. В. Патик // Матеріали міжнародної відео-наук.-практ. конф. [«Соціальна робота та соціальне забезпечення в структурі соціальної політики України»], (Чернівці, 21-22 квітня 2016 р.). – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. – С. 255–260.

17. Патик Ю. В. Супервізія як засіб підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності / Ю. В. Патик // Матеріали IV всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих учених і студентів [«Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології та соціальної роботи»], (Маріуполь, 27 квітня 2016 р.). – Маріуполь: Донецький державний університет управління, 2016. – С. 39–41.

18. Патик Ю. В. Діагностування професійних знань соціальних працівників засобами тестування / Ю. В. Патик // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. [«Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи»], (Черкаси, 28 квітня 2016 р.). – Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. – С. 77–78.

19. Патик Ю. В. Доброзичливість як професійно важлива якість соціального працівника / Ю. В. Патик // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. [«Сучасні наукові дослідження: теоретична цінність та практичні результати»], (Братислава, 15-18 березня 2016 р.). – К.: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2016. – С. 56–57.

20. Патик Ю. В. Аналіз педагогічних умов формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик // Матеріали Другої Всеукраїнської наук.-практ. конф. [«Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку»], (Запоріжжя, 17-18 березня 2016 р.) – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. – С. 55–57.

21. Патик Ю. В. Здатність до вольової саморегуляції як професійно важлива якість соціального працівника / Ю. В. Патик // Матеріали II міжнародної наук.-практ. конф. молодих учених [«Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті»], (Ченстахова–Ужгород–Дрогобич, 24-25 березня 2016 р.). – Ченстахова–Ужгород–Дрогобич: Посвіт, 2016. – С. 297–298.

22. Патик Ю. В. Методика діагностування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я : наук.-метод. посіб. / Ю. В. Патик, В. В. Корнешук. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2016. – 59 с.

23. Патик Ю. В. Практикум з контекстного навчання майбутніх соціальних працівників роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. В. Патик. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2016. – 21 с.

Анотація

Ю. В. Колодійчук «Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я». – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Одеський національний політехнічний університет, МОН України. – Одеса, 2017.

У дисертації вперше розкрито сутність феномена «підготовленість майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я»; виявлено структуру підготовленості майбутнього соціального працівника до такої роботи, яку утворюють когнітивний, діяльнісний, ціннісно-мотиваційний та вольовий компоненти; вказано критерії підготовленості майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (змістовий, процесуальний, орієнтаційний, регулятивний) і їх показники; схарактеризовано рівні досліджуваної підготовленості (високий, середній, низький); визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, а саме: трансформація навчальних мотивів у професійні; інтеграція і збагачення змісту професійно-зорієнтованих дисциплін в аспекті підготовки до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; забезпечення практико-зорієнтованої спрямованості професійної підготовки студентів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; актуалізація особистісно-професійного досвіду роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. Розроблено та апробовано експериментальну методику і структурно-функціональну модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Ключові слова: майбутній соціальний працівник, професійна підготовка, підготовленість, діти з обмеженими можливостями здоров'я, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Аннотация

Ю. В. Колодийчук «Профессиональная подготовка будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья». – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –

Одесский национальный политехнический университет, МОН Украины. – Одесса, 2017.

В диссертации теоретически обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия, структурно-функциональная модель и экспериментальная методика формирования подготовленности будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Впервые определена сущность феномена «подготовленность будущего социального работника к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья», которая является результатом его специальной целенаправленной профессиональной подготовки и предусматривает наличие знаний о психологических и физических особенностях развития таких детей, умений выявлять и решать их проблемы, обеспечивать полноценное развитие и социализацию, сохраняя эмоционально-положительный фон деятельности. Структуру подготовленности будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья составляют: когнитивный, деятельностный, ценностно-мотивационный и волевой компоненты. Когнитивный компонент обусловлен специальными знаниями о сущности социальной работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья и устойчивым интересом к получению необходимых для этого знаний. Деятельностный компонент включает умения планировать, успешно выполнять и оценивать результаты работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Ценностно-мотивационный компонент отображает моральные нормы и ценности будущего социального работника, направленные на достижение необходимых результатов и стимулирование деятельности. Волевой компонент предполагает устойчивую эмоциональную уравновешенность, волевую саморегуляцию, способность переносить психологические и моральные нагрузки во время работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья.

Критериями сформированности подготовленности будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья выбрано: содержательный, процессуальный, ориентационный и регулятивный. Содержательный критерий характеризовался такими показателями, как технологическая, психологическая, социологическая, юридическая, медицинская осведомленность. Показателями процессуального критерия выступили диагностические, перцептивные, коммуникативные и организаторские умения. Ориентационный критерий представлен такими показателями: социальные ценности, мотивационные тенденции, доброжелательность. Показателями регулятивного критерия выступили: волевая саморегуляция, стрессоустойчивость и эмпатия. На основании указанных критериев и показателей охарактеризованы уровни сформированности подготовленности будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья (высокий, средний, низкий), разработано методика их диагностирования.

Педагогическими условиями подготовленности будущих социальных работников к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья в исследовании выступили: трансформация учебных мотивов в профессиональные;

интеграция и обогащение профессионально-ориентированных дисциплин в аспекте подготовки к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья; обеспечение практико-ориентированной направленности профессиональной подготовки студентов к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья; актуализация личностно-профессионального опыта работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья.

Экспериментальная методика формирования подготовленности будущих социальных работников к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья представляла собой сбалансированную совокупность методов, средств и форм обучения, обеспечивающих формирование у студентов специальных знаний, умений и навыков, развитие их ценностно-мотивационной и волевой сферы, необходимых для успешной работы с такими детьми.

Структурно-функциональная модель формирования подготовленности социальных работников к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья состояла из таких взаимосвязанных и взаимообусловленных блоков: целевого, теоретико-методологического, организационно-содержательного и диагностического. Целевой блок отображал цель педагогического эксперимента, направленного на формирование подготовленности будущих социальных работников к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья; теоретико-методологический – дидактические принципы и научные подходы к такому формированию; организационно-содержательный – этапы, педагогические условия, методы, формы и средства формирования исследуемой подготовленности; диагностический – критериальный аппарат и методику диагностирования исследуемого феномена, а также результат внедрения экспериментальной методики – подготовленность будущих социальных работников к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья.

Статистическая обработка полученных количественных результатов диагностирования уровней сформированности подготовленности будущих социальных работников к работе детьми с ограниченными возможностями здоровья показала статистическую значимость позитивных сдвигов в её формировании.

Ключевые слова: будущий социальный работник, профессиональная подготовка, подготовленность, дети с ограниченными возможностями здоровья, педагогические условия, структурно-функциональная модель.

Annotation

Y. V. Kolodiychuk «Professional training of future social workers for work with children with disabilities». – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Pedagogy, Specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Odessa National Polytechnic University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2017.

This dissertation explains the essence of the phenomenon of «readiness of future social workers for work with children with disabilities» for the first time ; discovers the structure of readiness of the future social worker for such work, which is formed by the

cognitive, active, value-motivational and volitional components; specifies criteria of readiness of future social worker for work with children with disabilities (contents criterion, procedural, orientation, regulative) and their indicators; characterizes the levels of investigated readiness (high, medium, low); defines and scientifically substantiates pedagogical conditions of formation of readiness of future social workers for work with children with disabilities, namely: the transformation of educational motives into professional; integration and enrichment of content of professionally oriented disciplines in terms of preparation for work with children with disabilities; provides practical-oriented focus of professional training of students for work with children with disabilities; updates the personal and professional experience of working with children with disabilities. Develops and tests experimental methods and structural-functional model of forming the readiness of future social workers for work with children with disabilities.

Key words: future social worker, professional training, children with disabilities, pedagogical conditions, structural-functional model.

Підписано до друку 3.01.2017.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/16 Зам. № 1917/17.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.